

Żbikowska, Małgorzata

"Działalność edukacyjna Jana Śniadeckiego", Kalina Bartnicka, Wrocław 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 72/2, 366-367

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

charakteryzuje oświecony absolutyzm w Austrii i Prusach, opisuje wzrost znaczenia państwa Hohenzollernów i jego konkurencję z mocarstwem naddunajskim. Wiele miejsca poświęca wojnom napoleońskim i upadkowi starej Rzeszy. Uważnie śledzi reformy lat 1806—1815 i kształtowanie się nowej sytuacji w Niemczech.

Książkę zamykają obszerne wskazówki bibliograficzne do poszczególnych rozdziałów, tablica chronologiczna i indeks.

P. W.

Kalina Bartnicka, *Działalność edukacyjna Jana Śniadeckiego*, „Monografie z dziejów oświaty”, Polska Akademia Nauk, Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki, Zakład Dziejów Oświaty, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław 1980, s. 444.

W swojej pracy Bartnicka zajęła się działalnością edukacyjną Jana Śniadeckiego, jest to jeden z najmniej znanych aspektów jego zainteresowań. Najczęściej bowiem sława naukowa przysłałała jego poczynania reformatorskie na Uniwersytecie Krakowskim i później w Wilnie.

Część pierwsza, zatytułowana „Człowiek”, poświęcona została biograficznemu przedstawieniu postaci. Według autorki wcześniejsze biografie w niedostatecznym stopniu opierając się na materiale źródłowym ukazały nieco zbyt posagowo postać rektora Uniwersytetu Wileńskiego. Konfrontując informacje źródłowe autorka starała się tu odpowiedzieć na dwa pytania. Pierwsze z nich dotyczy w stopniu szczególnym późniejszych rozważań nad działalnością edukacyjną Śniadeckiego. Autorka stara się tu określić jakie okoliczności i doświadczenia życiowe były powodem jego późniejszych działań reformatorskich na obu uniwersytetach. Kolejny problem dotyczy wyodrębnienia tych cech charakteru, które determinowały późniejsze jego postępowania. Najważniejsze z nich to odwaga cywilna, umiejętność widzenia celów perspektywicznych, apodyktyczność, arbitralność, a także skłonność do podejmowania konkretnych działań, a nie tworzenia abstrakcyjnych idei. Cechy te szczególnie silnie uwidaczniały się w tzw. okresie sławy (1807—1830) i wpływały na podejmowane przez Śniadeckiego decyzje.

Najcenniejsza jest jednak w książce część druga nazwana „Dzieło”. Badania koncentrują się tutaj na trzech podstawowych problemach, które odpowiadają także trzem głównym kierunkom zainteresowań edukacyjnych Śniadeckiego. Pierwszy z nich dotyczy szeroko rozumianego problemu kształcenia kadry nauczycielskiej oraz etyki tego zawodu. Uznając wyjątkową rolę nauczyciela w społeczeństwie, Śniadecki stawiał przed nim wyjątkowo wysokie wymagania, przede wszystkim nieskazitelnego prowadzenia się, dobrej i uczciwej pracy. Środkiem do zapewnienia dopływu wartościowych ludzi do zawodu miał być system ich kształcenia. Jednym z podstawowych elementów tego systemu, popieranym przez niego były publiczne popisy kandydatów do stanu nauczycielskiego. Była to zarówno metoda sprawdzenia wiadomości jak i nauka publicznego wypowiedzania się. Jednocześnie był zdecydowanym przeciwnikiem wprowadzenia nauczania pedagogiki i dydaktyki w zakresie przedmiotów obowiązkowych w seminariach. Wszystkim poczynaniom Śniadeckiego związanym z reformami kształcenia przyszłych nauczycieli przyświecało głębokie przekonanie o jedności obu środowisk akademickiego i nauczycielskiego. Stąd też dążenie do opieki i nadzoru ze strony uniwersytetów nad absolwentami w czasie ich pracy w szkole. Tymi samymi pobudkami kierował się przestrzegając zasady przejścia przez nauczanie w szkołach średnich przed rozpoczęciem kariery akademickiej. Nie zapomniał także o palących problemach bytowych oraz o konieczności istnienia autonomii, samorządu i hierarchizacji tego zawodu. Właśnie stosunek Śniadeckiego do prawa szkolnego, które konkrety-

zowało te ostatnie problemy stał się osią zainteresowań kolejnej części pracy. Był on przede wszystkim wielbicielem starego samorządu akademickiego opartego na zasadzie korporacji. Popierał także dążenia do rozwiązywania spraw finansowych Akademii przez nią samą. Wiele uwagi w swych rozważaniach poświęcił problemowi miejsca i funkcji rektora w ramach samorządu. Przede wszystkim jednak walczył o całkowitą autonomię uniwersytetu od władz państwowych. Od spełnienia tego podstawowego warunku uzależniał dalsze funkcjonowanie Akademii. Nic dziwnego, iż w związku z takimi przekonaniami bardzo często popadał on w tych kwestiach w konflikty z Komisją Edukacji Narodowej i ministrem oświecenia. Osobiście także zajmował się problemem polityki kadrowej krytykując metodę konkursów na stanowiska profesorskie. Podobnie jak i w problemie nauczycielskim zajmowały go także warunki bytowe stanu akademickiego.

Ostatnie z prezentowanych przez Bartnicką zagadnień łączy się ze stosunkiem Jana Śniadeckiego do programów nauczania. Rektor Uniwersytetu Wileńskiego był w tym względzie zwolennikiem podziału nauk wyłożonego przez d'Alemberta we wstępie do *Encyklopedii*, a więc całość nauk została podzielona na grupy, którymi rządziły pamięć, rozum i wyobraźnia. W konsekwencji tego w swej praktyce pedagogicznej był on zwolennikiem równomiernego rozłożenia procesu nauczania dla kształcenia tych trzech podstawowych umiejętności. Całe życie popierał i realizował program ustalony przez KEN, który opierał się na tych zasadach, nieco tylko przekształconych i dostosowanych do praktyki szkolnej. Tak więc także i w tym wypadku podobnie jak i w poprzednich koncepcje Śniadeckiego były w ogólnych zarysach zgodne z ideami KEN. Profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, a następnie rektor Wileńskiego był nie tylko najwierniejszym ich propagatorem, ale co ważniejsze ze względu na bogate doświadczenie praktyczne, reformatorem ciągle dążącym do pełnej optymalizacji. Niestety od samego początku w działalności tej spotykały go gorzkie porażki i rozczarowania. Najcięższą jaką przyszło mu przeżyć był widok klęski jego dążeń i działań w Wilnie spowodowany złym nastawieniem Ministerstwa i niezrozumieniem współpracowników.

M. Z.

Zbigniew Jabłoński, *Dzieje teatru w Krakowie w latach 1781—1830*; okres 1796—1809 napisał Jerzy Got, „Z prac Zakładu Teatru Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego”, *Dzieje Teatru w Krakowie* tom II, Wydawnictwo Literackie Kraków, 1980, s. 563.

W przeddzień dwusetnej rocznicy powstania w Krakowie stałego teatru zawodowego ukazał się kolejny tom serii „Dzieje teatru w Krakowie” tym razem poświęcony okresowi 1781—1830. Pozycja ta jest tym cenniejsza, iż nie tylko opowiada losy sceny dramatycznej w Krakowie, ale także umiejscawia ją na teatralnej mapie Polski przełomu XVIII i XIX wieku. Autorzy pracy za swój cel podstawowy obrali przedstawienie dziejów krakowskich teatrów w szerokim kontekście wydarzeń kulturalnych miasta. Stąd też obok informacji o kolejnych scenach znajdują się tutaj dane o popisach orkiestr wojskowych, pokazach gabinetów figur woskowych, a także występach znanych mimów i akrobatów. Omawiany okres został podzielony na cztery podokresy, których granice pokrywają się z podziałami znanymi z historii politycznej. Tak więc okres pierwszy obejmuje lata 1781—1795, a więc działalność sceny dramatycznej w Krakowie u schyłku niepodległego bytu Polski, następny przedział lat 1796—1809 omawia działalność teatru w dobie rządów Habsburgów na tych terenach, kolejne lata